

УДК 34:316.322:342.1

Олексій Макаренко,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри історії і теорії держави та права юридичного факультету

Запорізького національного університету

ПРАВОВИЙ ВИМІР КОНЦЕПТУ «НАЦІЯ» ЯК КОГНІТИВНА ОСНОВА ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРАВА В УМОВАХ ВІДКРИТОГО СУСПІЛЬСТВА

У статті охарактеризовано правовий вимір концепту «нація». Генеза цього поняття сягає часів Античності та виявляє суттєвий вплив на перебіг соціальних відносин у всіх країнах світу. Встановлено, що вказаний вимір полягає в ефективних нормах права, які пронизують усі сфери життя людей переважно однієї території проживання. Це створює у їхній свідомості відчуття спільності власного буття і досягнення цілей у майбутньому.

Ключові слова: відкрите суспільство, рівноправність, концепт, національна правова система, нація, правовий менталітет, реальність права.

Оперування юристами науковими положеннями про природу і зміст соціальної взаємодії людей, узагальненими у вигляді різноманітних концепцій, вчень і теорій (наприклад, теорії нації, концепції відкритого суспільства) вимагає з'ясування правових складових цих положень, їх зв'язків з іншими подібними правовими положеннями, інтерпретації та розвитку. Досягнення цих цілей дозволяє переходити до вирішення завдань прикладного характеру — відображення нових правових понять, принципів, їх відтінків та інших положень у законодавстві. Реалізація усього зазначеного у сукупності дозволяє державним службовцям ефективніше досягати цілей соціального розвитку за допомогою як правових, так і неправових засобів. Гострота проблеми підвищення ефективності права в умовах розбудови відкритого суспільства дає підстави вважати, що ґрунтовне вивчення правових елементів цих феноменів у нинішніх нерівних умовах посилення соціальної конкуренції на національному і міжнародному рівнях актуальне.

Мета даної статті — розкрити правовий вимір концепту «нація» як когнітивної основи трансформації права в умовах відкритого суспільства.

Упродовж століть концепт «нація» був предметом уваги багатьох відомих вчених (філософів, юристів, економістів, політологів, соціологів) і громадських

діячів Цицерона, Д. Дідро, О. Бісмарка, Ф. Ліста, Ф. Енгельса, Х. Ортеги-і-Гассета, К. Поппера, Х. Арндт. Нині на рівні доктрини з цим концептом у межах низки різних проблем правового характеру — методології вивчення національних правових систем, форми держави, відкритого суспільства, різних вимірів прав і свобод людини, правової культури, правових відносин, правового регулювання суспільних відносин — продовжують працювати С. Бостан, В. Гапотій, М. Козюбра, А. Колодій, Т. Коломоєць, О. Лисенко, С. Максимов, С. Мороз, О. Петришин, О. Скакун, О. Тихомиров, Т. Цимбрівський, Л. Шипілов та інші вітчизняні правники. Наприклад, Р. Бірюков і М. Хаустова при вивченні правових систем в умовах глобалізації і за умов розбудови правової демократичної державності в Україні зазначили, що нація — це той чинник, який виражає специфічність і об'єднує довкола себе інші елементи права; Н. Пронюк при характеристиці законодавства, а Л. Васечко — права, вказали на його національну природу. Російські та інші зарубіжні вчені-юристи поняттям «нація» оперують під час дослідження правових систем та їх складових — О. Бочарова, В. Гаврилов, Р. Давід, О. Дашин, М. Елон, К. Кононова, Х. Кьотц, В. Маклаков, С. Маркова-Мурашова, М. Марченко, М. Рейнштайн, В. Чиркін, К. Цвайгерт та ін.; національного суверенітету — Р. Кочка-

ров; національної безпеки — А. Куковський; найбільш сприятливого режиму нації — В. Шумілов. Водночас найбільшою популярністю теорії нації користуються у філософів (О. Дзьобаня, М. Козловця, В. Манжури, О. Тимошенко та ін.) і політологів (Г. Касьянова, П. Кузика, О. Пашкової та ін.). Незважаючи на інтерес з боку правників та інших вчених до означених питань, проблема правового виміру концепту «нація» як когнітивної основи трансформації права в умовах відкритого суспільства залишається розкритою не повністю, а тому актуальна для дослідження у межах цієї статті.

Словом «нація» (від лат. nation — рід, плем'я) у Стародавньому Римі (Цицерон, Гай Саллюстій Крісп та ін.) називали усіх, хто не проживав на території міст-держави Рим, віддалені і «варварські» народи. Після отримання статусу громадян Римської імперії у 212 р. усіма особисто вільними її жителями поняттям «нація» почали позначати цих громадян, відповідно ототожнюючи національність з місцем народження. У латинських варіантах Біблії термін «нація» вживався для позначення «чужинців», тоді як слово «народ» (populus) було відповідником євреїв — «богообраного народу». В епоху Середньовіччя функціональне значення слова «нація» зберігається. Розширення знань про інші народи (наприклад, у результаті хрестових походів) дало підстави охопити змістом цього поняття етнічну складову соціальної спільноти (gens — слово для позначення територіального чи кровного походження особи, наприклад, караванів купців). У XV ст. (наприклад, під час святого собору у м. Констанца 1414—1415 рр.) концепт «нація» збагачено соціально-психологічними ознаками. Зарахування себе до престижної формальної групи давало їм відчуття зростання власної цінності і соціального статусу. Це століття знаменує першу формально юридичну фіксацію терміна «нація» — об'єднання людей за етнічною (спільністю мови, культури, традицій тощо) й територіальною ознаками. За Л. Грінфелд, з XVI ст. це поняття почали застосовувати щодо населення всієї країни (в Англії та ін.) як синонім поняття «народ». Упродовж XVII ст. у країнах Європи зміст поняття «нація» набуває політичного забарвлення та все більше

пов'язується із такими категоріями, як «суверенітет народу», «незалежність держави», «громадянство», «держави», ставши загальнозживаним у XVIII ст. За Д. Дідро, нація складається із значної кількості людей, які живуть на певній території й підпорядковуються єдиному уряду (наприклад, французька нація — це не тільки етнічні французи, а й бретонці, провансальці, пікардійці, ельзасці та ін.).

Якщо до початку XIX ст. поняття «нація» відображало етнічну і політичну характеристики спільноти людей [1], то піднесення національних рухів на Європейському континенті у другій половині XIX ст. сприяло його урізноманітненню. Е. Ренан (французький історик і лінгвіст) зробив акцент на соціально-психологічному компоненті нації, визначивши її як духовний принцип (душу) — кінцевий результат довготривалої роботи, жертвовності й відданості. На його думку, спільна слава у минулому, прагнення разом здійснювати велике у сучасному — ось головна умова буття нації; ця спільнота створюється усвідомленням зробленої у минулому жертви і готовністю до нової жертви, продовжувати життя і відновлення у сучасності реальною дією. Відмінності між націями означають, що кожна з них у свій спосіб сприяє загальному розвитку цивілізації [2]. З XIX ст. представники тих суспільств, де бракувало міцних політичних чи економічних зв'язків (еліт, відносин тощо), а відповідно, й територіальної єдності (наприклад, українського, чеського, словацького, балканського народів), поклали в основу поняття «нація» мовні або інші духовно-культурні чи історичні компоненти нації [3]. Наприклад, саме мову народу В. Гумбольдт і О. Потебня визначали як найважливіший етнодиференціюючий і етноформулюючий чинник [4]. О. Бісмарк визначив націю за расовими ознаками і кровними зв'язками людей (що, відомо, стало однією з важливих ідеологічних передумов для розвитку агресивної шовіністичної й расистської риторики й політики); Ф. Ліст, Ф. Енгельс, К. Маркс, К. Каутський — спільністю економічного життя, тобто соціально-економічних та інших культурних складових, які ґрунтуються на основі єдиної території [5]. Наприклад, у США (ідея «плавильного котла» з англ. the melting pot) [6], як і у СРСР,

відбулося об'єднання різних соціальних спільнот у єдину американську і радянську націю відповідно. Їх єдність досягалася швидше в економічній, соціальній і політичній сферах. Водночас етнічні та культурні відмінності між ними уніфікуються складніше, довше і меншою мірою.

Як бачимо, не існує єдиного критерію для визначення того чи іншого суспільства як нації. Вважаємо, що нація — це етносоціальна спільнота, яка характеризується нерозривною єдністю соціально-економічних і культурних властивостей, однаковою самосвідомістю і соціальної структури, тобто, за слухними думками Х. Ортеги-і-Гассета та К. Поппера, її утворює спільне майбутнє [7], вочевидь відкрите для своєчасного оновлення планів соціального прогресу. Таке сприйняття цього концепту цілком відповідає просторовому підходу дослідження проблем науки порівняльного правознавства (застосовується М. Захаровою, О. Тихомировим та ін.), оскільки орієнтоване на осмислення простору як форми соціального буття, без обов'язкових прив'язок до фізичного простору і його кордонів [8].

Вищезазначені наукові розробки поняття «нація» (її мовних та інших культурних, соціально-психологічних, економічних, політичних, територіальних ознак) і доцільність його вживання у законодавчій термінології знайшли своє відображення у нормативній літературі. За змістом Статуту Ліги Націй, її членами були держави, домініони або колонії, управління в яких здійснюється вільно, які «об'єдналися для розвитку співробітництва між народами ...» (преамбула і ст. 1) [9], тобто нація ототожнена з державою та іншими подібними юридико-політичними утвореннями. У Статуті ООН знаходимо схожий на описаний у Статуті Ліги Націй підхід до визначення нації як правової і політичної спільноти, яка має свій уряд і державу: у ст. 1 вказано, що первинними членами ООН є держави, що взяли участь у Конференції у Сан-Франциско зі створення Міжнародної організації чи раніше підписали Декларацію ООН від 01.01.1942 р., підписали і ратифікували Статут ООН; за ч. 1 ст. 2, прийом у Члени ООН відкритий для усіх миролюбних держав. Однак засновницький документ ООН ставить за мету розвиток дружніх відно-

син не між державами, а між націями на основі поваги до принципу рівноправності та самовизначення народів (ч. 2 ст. 1); у його преамбулі вказано, що він ухвалений народами (не націями) в особі своїх уповноважених урядів [10].

На рівні національного законодавства, наприклад українського, концепт «нація» згадується у преамбулі та розділах I—VI, VIII Конституції України від 28.06.1996 р. як частина низки понять, у формулюванні яких зроблено акцент саме на національній сутності позначуваних ними політико-правових явищ, а саме: «національність» — у дефініції «Український народ», від імені якого діяла Верховна Рада України при ухваленні Конституції України; «українська нація» — як суб'єкт права на самовизначення разом з усім Українським народом. У гіпотезі правової норми ст. 55 цієї Конституції вказано, що «кожному надано право після використання всіх національних засобів правового захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ ...» [11]. Утім визначення це поняття не знаходить ані у Конституції України, ані в інших вітчизняних нормативно-правових актах. Його сприйняття нечітке, наприклад у Декларації про державний суверенітет України 1990 р. йдеться про народ і про націю одночасно, а саме: у преамбулі вказано, що «Верховна Рада Української РСР, виражаючи волю народу України, ... шануючи національні права всіх народів, дбаючи про повноцінний ... розвиток народу України, ... проголошує державний суверенітет України; а у першому розділі — Українська РСР як суверенна національна держава розвивається в існуючих кордонах на основі здійснення українською нацією ... права на самовизначення. Українська РСР здійснює захист і охорону національної державності українського народу» [12]. Тобто поняття «народ» і «нація» використані без викремлення їх чітких меж. Концепт «нація» розкривається також у змісті поняття «національна безпека», наприклад, в абз. 2 ст. 1 Закону України «Про основи національної безпеки України» від 19.06.2003 р. № 964-IV [13].

Отже, концепт «нація» має загально-теоретичне значення, воно міститься у низці нормативно-правових документів засадничого характеру, позначава-

ний ним суб'єкт права є учасником міжнародних відносин. Зі змісту цього концепту і документів, де він згадується, вбачаємо, що більшою мірою він використовується юристами при здійсненні досліджень у межах загальної філософії і теорії права, конституційного і міжнародного права, порівняльного правознавства і правової глобалістики тощо. Для представників цих напрямів юридичної науки концепт «нація» є ключовим при дослідженні правової системи країни [14], національного законодавства, національної правосвідомості та правової культури, світового права як сукупності національних правових систем, національних меншин, національної безпеки, засобів правового захисту, права на самовизначення і національної держави [15]. Ці правові феномени опосередковують етнічний, політичний, економічний та усі інші виміри концепту «нація» при інтерпретації та створенні загальнообов'язкових правил поведінки. І якщо формальне визначення цих правил безпосередньо відбувається у сферах конституційного, адміністративного і міжнародного права, то у межах інших правових галузей зазначені правила деталізуються, слово «нація» зовні відсутнє, але його сенс внутрішньо іманентний їх природі і відображається ними.

Формування самостійної національної правової системи — це вираження єдності суспільства як системи, один з важливих проявів реалізації державного суверенітету. Закономірностями розвитку національних правових систем стають, з одного боку, врахування прогресивних досягнень міжнародного права, а з іншого — збереження наступності власних національних правових та інших культурних традицій. Наприклад, Україна визнала юрисдикцію європейських інститутів захисту прав і свобод людини; піддала глибокій трансформації національну систему законодавства, у напрямі підвищення рівня забезпечення прав і свобод громадян [16], але під час такого реформування було збережено далеко не усі позитивні історичні принципи і підходи вітчизняного права, які себе виправдали у минулому. В умовах глобалізації й регіоналізації, зміни інфраструктури світу закономірною також стала уніфікація національних правових традицій, результатом якої став розвиток міждержавного типу правової систе-

ми, характерного для Ради Європи, Європейського Союзу (за Л. Луць та ін.) [17], Асоціації країн Південно-Східної Азії та ін.

Отже, усталеним підходом у сучасній юридичній науці стало використання поняття «нація» при характеристиці правової системи будь-якої країни, відповідно орієнтуючи на особливості історичного, соціального, етнічного, політичного, економічного й міжнародного життя, що об'єднують населення у єдину національну спільноту.

Загальноправові принципи, відображаючи сутність загальнолюдських цінностей — особистої недоторканності і свободи, верховенства і невідчужуваності прав людини на життя, здоров'я, розвитку та усіх інших прав особистого, політичного, соціально-економічного, духовно-культурного та іншого змісту, стають вихідними підвалинами при конкретизації норм національних правових систем. Ці підвалини розкривають сутність аксіологічно-правової матерії нації та її екзистенційного центру — людини. Відображення у законодавстві усіх необхідних складових правових механізмів перманентного утвердження перерахованих цінностей означає реальність права [18], якість чинного законодавства і законодавчої діяльності, які, за влучною думкою Н. Пронюк, стають засобами здійснення трансформаційних процесів в умовах розбудови відкритого суспільства, у т. ч. правової держави [19]. Основні сфери здійснення цих процесів вичерпують політичні, економічні і духовно-культурні відносини, які являють собою об'єктивованій у правових нормах набір природних потреб і позитивно-перспективних інтересів, а також соціальну активність, спрямовану на їх задоволення.

Духовно-культурна сфера взаємодії членів відкритого суспільства виявляє фундаментальні зв'язки між ними на рівні інтелекту, емоцій і почуттів, волі і духу, тобто національного менталітету [20], де правовий менталітет являє собою сукупність настанов, звичок мислення, моральних орієнтацій, манер поведінки будь-якої спільноти, що зумовлені ставленням її до права, яке впорядковує суспільні відносини в інтересах усіх членів цієї спільноти. Якість правової сфери національного менталітету виявляється у конструюванні законодавчих норм, які

містять механізми розвитку кожного члена нації за посередництва системи дошкільної, шкільної, середньої спеціальної та вищої освіти; закладів культури і спорту. При цьому на ідеологічному рівні такого розвитку повинно відбуватися повсякчасне і повсюдне утвердження ідеї виключної цінності приналежності до нації, фактичне обґрунтування якої знаходиться у сферах політики та економіки. За словами нинішніх Президента і Прем'єр-міністра Російської Федерації, бути націоналістом (патріотом) почесно. Зважаючи на це твердження, невинуватою є негативна реакція (у діапазоні від зневажливої до агресивної) на слово «націоналіст» в Україні [21]. Саме система таких і подібних їм деталей повинна знайти своє адекватне відображення у створюваних юристами правилах. Тоді їх застосування обумовить формування духовно-культурної еліти країни, яка розвиває націю, робить її невразливою до викликів з боку більш сильних подібних соціальних спільнот і не може бути зруйнована. Відсутність таких правил призводить до браку сил національної еліти та зникнення нації, наприклад, югославської нації на початку 90-х років ХХ ст.

Спрямоване на зміцнення нації виборче законодавство дозволяє максимально використовувати вказані вище ресурси національної еліти, у т. ч. за рахунок обрання останньої до органів публічної влади і застосування її думок у практичній діяльності. Політична сфера життя нації вимагає забезпечення вільної реалізації прав на мирні зібрання, мітинги, демонстрації (зокрема відсутність складних процедур погодження з публічною владою умов їх проведення; оціночних понять у підставах для відмови у наданні дозволу на зібрання і т. д.); ефективне, неупереджене і справедливе вирішення індивідуальних і колективних звернень про порушення прав людини (наприклад, надання публічною владою споживачу впродовж доби чи хоча б тижня допомоги у вирішенні питання про відновлення подачі електроенергії, незаконно відключеної енергопостачальником). Якщо виборчі та інші акти конституційного і адміністративного законодавства не містять вищевказаних правил і/або реальні суб'єкти демократії не дотримуються цих правил і мораль-

них принципів [22], то відкритість і єдність нації втрачається.

У соціально-економічній сфері правовий вимір концепту «нація» виражається у створенні дієвих правил оподаткування отриманих підприємцями прибутків, а фізичними особами — доходів; розподілі бюджетних коштів (наприклад, спрямування прибутків, які отримані на підприємствах м. Запоріжжя, на вирішення усіх його екологічних та інших проблем, а вже їх залишок витратити на інші цілі); винагороді за працю, режимі праці та відпочинку; цінах на послуги підприємств-монополістів (залізниця, енергопостачальників, водо-, тепло- і газопостачальників тощо); рівні виплачуваних пенсіонерам пенсій; соціальному забезпеченні сімей, жінок, дітей та інших соціально вразливих громадян; якісній і доступній системі охорони здоров'я; а також стимулюванні підприємців до здійснення максимальних інвестицій у соціальну інфраструктуру.

Організаційно-структурна складова концепту «нація» у розрізі суб'єктного складу реалізації вищевказаних функціональних проявів його правового виміру проявляється у публічній сфері через семантичну спільність з назвами низки органів публічної влади різних країн, наприклад, в Україні це Національний банк України, Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення (відповідно статті 99—100; п. 20, ч. 1 ст. 85 [23]); у США — Агентство національної безпеки (англ. National Security Agency). Маючи у складі своєї назви корінь слова «нація», ці органи виявляють своє важливе значення для підтримання міцності національних зв'язків (ідеологічного, політичного, економічного та іншого змісту) серед населення країни, їх підвищену відповідальність за здійснення своїх повноважень виключно в інтересах нації.

У міжнаціональних відносинах усі ці сфери правового виміру концепту «нація» повинні бути об'єктивовані таким чином, щоб нормативно зафіксовані правила реалізувалися узгоджено і послідовно, для них нехарактерними були суперечності між законодавчо задекларованою формою і реальним змістом [24]. Нація, у житті якої такі умови відсутні, закрита, вона має серйозні пробле-

ми в усвідомленні її членами цінності їхньої національної приналежності (до української нації чи ін.) і забезпеченні паритетних зв'язків з іншими націями*. Вміння бути великою нацією — це здатність задовольнити вимоги, які вона ставить перед собою, а також мистецтво вмілої їх постановки [25].

Отже, концепт «нація» почав формуватись в епоху Античності. Правовий вимір цього концепту полягає в ефективних нормах права, які пронизують усі сфери життя людей переважно однієї території проживання, створюючи у їх свідомості реальне відчуття спільності між собою за культурними, релігійними, історичними, політичними та економічними умовами буття, яким вони керуються при досягненні спільних цілей у майбутньому і забезпеченні собі якісного життя впродовж усього цього шляху. Відповідно суспільство, яке винайшло і застосовує такі норми, стає і залишається відкритим. Стислий огляд норм права відкритого суспільства

у контексті порушеної проблеми виявив, що головним для нації є забезпечення прав її представників у духовно-культурній, економічній та політичній сферах життя, відповідно до користі їхньої соціальної діяльності, принципів гуманізму, соціальної справедливості та інших правових принципів. Кожний член такої нації усвідомлює власну єдність з нею, своєчасно отримує справедливі ресурси для свого розвитку, не відчуває жодних утисків своєї особистої свободи з боку оточуючих. Можемо стверджувати, що кожне відкрите суспільство — це життєздатна нація. Чіткість та одноманітність в усвідомленні смислового навантаження правового змісту концепту «нація» для високоцивілізованої соціальної спільноти стає важливою передумовою утвердження правопорядку й ефективної дії права, а також визначення особливого і загального у напрямках успішної трансформації останнього в умовах розбудови відкритого суспільства.

ПРИМІТКИ

1. Касьянов Г. В. Теорії нації та націоналізму : монографія / Г. В. Касьянов. — К. : Либідь, 1999. — С. 31—37.
2. Там само. — С. 42.
3. Там само. — С. 37.
4. Патлах І. М. Національний менталітет як об'єкт етнополітологічного аналізу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук : спец. 23.00.05 «Етнополітологія та етнодержавознавство» / Ірина Миколаївна Патлах. — К., 2002. — С. 4.
5. Касьянов Г. В. Знач. праця. — С. 37, 45.
6. Там само. — С. 48.
7. Ортега-и-Гассет Х. Восстание масс : сб. тр. / Хосе Ортега-и-Гассет ; пер. с исп. : С. Л. Воробьев [и др.]. — К. : АСТ, 2002. — С. 167.
8. Тихомиров О. Просторовий вимір права: проблеми методологічного осмислення / О. Тихомиров // Право України. — 2013. — № 3—4. — С. 32—38.
9. Устав Ліги Націй від 10.01.1920 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.hist.msu.ru/departments/moderneuus/intrel/sources/legnatust>.
10. Устав Организации Объединенных Наций и Устав Международного Суда від 26.06.1945 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : [1240772 http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_010/print1364739348294270](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_010/print1364739348294270).
11. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?user=l349849p6>.
12. Декларація про державний суверенітет України від 16.07.1990 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/55-12>.
13. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19.06.2003 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/964-15>.

* Опитані впродовж квітня-жовтня 2012 р. 100 експертів (здебільшого підприємці, бухгалтери і фінансисти, юристи, педагоги) м. Запоріжжя і Запорізької області (12 громадян з м. Токмак, 30 — з м. Мелітополь, 16 — з смт Гуляйполе, 16 — з м. Пологи) відзначили, що взаємовідносини України з США, Російською Федерацією і країнами ЄС є нерівноправними (відповідно 74%, 76%, 78%), по-різному оцінюючи лише ступінь поступок України на користь зарубіжних країн.

14. Общетеоретическая юриспруденция. Учебный курс : учебник / под ред. Ю. Н. Оборотова. — О. : Фенікс, 2011. — С. 262.
15. Нагорняк М. М. Національно-державницька концепція Томаша Масарика : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра політ. наук : спец. 23.00.05 «Етнополітологія та етнодержавознавство» / Михайло Миколайович Нагорняк. — К., 2009. — С. 9—10.
16. Теорія держави і права. Академічний курс : підручник / за ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. — К. : Юрінком Інтер, 2006. — С. 280.
17. Хаустова М. Г. Національна правова система за умов розбудови правової демократичної державності в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових вчень» / Марина Геннадіївна Хаустова. — Х., 2005. — С. 10—11.
18. Там само. — С. 9.
19. Пронюк Н. В. Національне законодавство і його роль у демократичних перетвореннях в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових вчень» / Наталія Василівна Пронюк. — К., 2004. — С. 14.
20. Патлах І. М. Зазнач. праця. — С. 3, 6.
21. Загнітко А. На Донбасі свідомо формувався стереотип ставлення до української мови / Анатолій Загнітко // Урядовий кур'єр. — 2013. — № 30. — С. 10.
22. Нагорняк М. М. Зазнач. праця. — С. 9.
23. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. — Режим доступу : 1240772 <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?user=1349849p6>.
24. Пронюк Н. В. Зазнач. праця. — С. 6.
25. Нагорняк М. М. Зазнач. праця.

Макаренков Алексей. Правовое измерение концепта «нация» как когнитивная основа трансформации права в условиях открытого общества.

В статье охарактеризовано правовое измерение концепта «нация». Генезис этого понятия достигает времен Античности и проявляет существенное влияние на течение социальных отношений во всех странах мира. Установлено, что указанное измерение заключается в эффективных нормах права, которые пронизывают все сферы жизни людей преимущественно одной территории проживания. Это создает в их сознании ощущение общности собственного бытия и достижения целей в будущем.

Ключевые слова: открытое общество, равноправие, концепт, национальная правовая система, нация, правовой менталитет, реальность права.

Makarenkov Oleksiy. The legal dimension of the concept of «nation» as a cognitive basis of the law transformation in the context of open society.

The legal dimension of the concept of «nation» is characterized in the article. The genesis of this concept dates back to antiquity and shows the significant impact of the former on the course of social relations in all countries of the world. It is explained that the mentioned dimension consists in the effective rules of law which run through every aspect of life of the people who live mainly on the same territory. It creates a sense of community of their own being and goal achievement in the future in their consciousness.

Key words: open society, equality, the concept, the national legal system, the nation, the legal mentality, the reality of law.